

Gestaltningsförslag till stadsdelspark i Östra Sala backe

Kandidatarbete vid institutionen för stad och land
Martin Andersson

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, Fakulteten för naturresurser och
lantbruksvetenskap

Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur

EX0529 Kandidatarbete i landskapsarkitektur, 2011, 15 hp på

landskapsarkitektprogrammet, Uppsala

© Martin Andersson

Titel: Gestaltungsfor-slag till stadsdelspark i Östra Sala Backe

Engelsk titel: Design Proposal For a District Park In Östra Sala Backe

Nyckelord: Stadsdelspark, grönområden, Östra Sala backe

Handledare: Sofia Sandqvist, SLU, institutionen för stad och land

Examinator: Anna Tandre, SLU, institutionen för stad och land

Sammandrag

Uppsala stad genomgår en stor förtätning och den urbana karaktären breder ut sig i allt större skala. Ett område i stadens östra del mellan stadsdelarna Sala backe och Årsta står inför en omfattande exploatering. På en yta motsvarande 80 hektar ska 2500 nya lägenheter och olika serviceinrättningar byggas. Satsningen på nya parker i samband med exploateringen är begränsad till endast en ny kvarterspark. Med ett öppet åkerlandskap utanför stadsgränsen och en dålig variation av parker innanför, är bristen på kvalitativa grönområden stor i denna del av staden. Denna brist kommer att bli alltmer uttalad efterhand som området exploateras. Det kan ifrågasättas om människors behov av grönska och den tillfredsställelse och hälsobefrämjande effekter som det ger beaktas tillräckligt i nuvarande planering. Syftet med detta arbete är att undersöka en alternativ exploatering där den planerade kvartersparken uppgraderas till en stadsdelspark, det vill säga att mer mark för park tas i anspråk än i kommunens planprogram. Ett gestaltungsförslag till en stadsdelspark presenteras med hänsyn tagen till den kommande exploateringen. Arbetet består av en inledande litteraturstudie och inventering av den aktuella platsen. Detta följs upp av en analys och framtagning av ett program som fastslår mina egna utgångspunkter och kriterier för gestaltningen. Sist presenteras gestaltungsförslaget redovisat i form av en illustrationsplan med fyra sektioner.

Abstract

The purpose of this paper is to examine an alternative exploitation of Östra Sala backe. The current site is a clearing underneath an old high voltage power line located between two city parts, Sala backe and Årsta. In their master plan for Östra Sala backe, the municipality of Uppsala wishes to heal the fragmented cityscape with a mixed use development of housing, offices and stores. The project includes an area of 80 hectare and will include approximately 2500 apartments. In this large-scale exploitation very few new parks and green areas has been planned. The only park defined in the master plan is a small neighborhood park. Therefore, the quantity of new green areas is not in proportion to the vast number of residents anticipated in the neighborhood. Furthermore a great part of the district borders to open farmland. It is questionable if people's need for greenery and the benefits of diversity is adequately addressed in the current planning.

This paper will argue for the need of a larger park and the aim is to produce a design proposal for a district park in Östra Sala backe. The work consists of an initial literature review and a survey of the current location followed by an analysis and a program to establish criteria for the design proposal. The result is presented in the form of an illustration plan with four sections.

Introduktion

Uppsala stad expanderar kraftigt, fram till år 2030 beräknas befolkningen ha ökat med 40 000 invånare (Uppsala kommun 2010c, s. 4). Trycket på byggbar mark är hårt och trenden där gamla industrilokaler görs om till bostäder börjar även gälla för hela industriområden. All mark som kan omvandlas till bostäder till rimliga kostnader utreds och projekteras.

I Uppsalas östra del gick en kraftledning mitt mellan bostadsområdena Sala backe och Årsta. Genom att ta bort den frigjordes ca 15 hektar byggklar mark som nu är planerad för bostäder. Det nya området, Östra Sala backe ska exploateras med 2500 nya bostäder och kontor med planerad byggstart 2013. Projektet är omfattande då i princip en helt ny stadsdel ska byggas upp med bostäder, torg och service. Projektet förväntas ta mellan tio och femton år att genomföra (Uppsala kommun 2010a, s. 4, 7).

Den urbana karaktären i området kommer att förstärkas vilket kräver fler ytor att vara på som inte bara är kopplade till nödvändiga aktiviteter. I detta jätteprojekt som kommer inhysa tusentals nya invånare planeras endast en ny kvarterspark. Det betyder att området som idag fungerar som ett grönstråk kommer att försvinna.

Detta arbete utgår ifrån kommunens planer och tar hänsyn till kommande bebyggelse, torg och vägdragningar men tar en större andel mark i anspråk för park än i nuvarande planering. Med en stor öppen yta och en stark genomströmning av människor i området har platsen en stor potential att bli en stadsdelspark.

Där kommunen planerat bebyggelse i sitt planprogram ska gestaltungs-förslaget istället presentera en levande stadsdelspark.

Syfte

Syftet med detta arbete är att undersöka en alternativ exploatering av Östra Sala backe som bibehåller önskvärda kvaliteter som platsen besitter idag. Målet är att ta fram ett gestaltungs-förslag till en stadsdelspark som är unik för staden och som ska förena stadsdelarna Sala backe och Årsta. Gestaltungs-förslaget ska kunna ses som ett underlag för kommunen att bygga vidare på eller att inspireras av.

Den frågeställning jag arbetar efter är: Hur kan området vid kraftledningsgatan i Östra Sala backe utvecklas till en stadsdelspark när området exploateras?

Bakgrund

Den viktiga grönskan

Det kraftiga bostadsbyggandet i Uppsala genom förtätning innebär en koncentrerad av människor och därmed ett ökat behov av grönområden och parker. Uppsala stad har idag endast 13 procent bevarade grönområden med kvalitativ natur eller skogsmark, varav endast en procent ligger på den östra sidan om ån (Lindqvist 2008).

Med en stor brist på kvalitativa grönområden, det vill säga områden som tillfredsställer flera olika behov hos en bred målgrupp, är det viktigt att ta hänsyn till de framtida behov som människor kommer att ha av dessa grönområden.

Där det byggs nya bostadsområden måste även nya parker byggas.

Forskning har visat att närhet till grönområden och grönska har en positiv effekt på människor med ökad fysisk hälsa och en minskad produktion av stresshormon. Ju kortare avstånd till grönska desto lägre halt stresshormon produceras i kroppen (Hansen & Nielsen 2005). Avståndet till en park är också viktigt för huruvida människor använder den eller inte. Uppsala stad har som mål att alla invånare ska ha tillgång till en park inom 300 meter. Enligt Uppsalas sociotopkarta är det något som man i de östra delarna av Uppsala runt Östra Sala backe med riktning mot Fyrislund inte uppfyller (Uppsala kommun 2009).

Det är naturupplevelser i sig som motiverar de flesta människor till att vara ute. Parkerna och deras utformning spelar därför en stor roll för om människor i dess närhet använder dem eller inte. Att få människor att aktivera sig gynnar även samhället med minskade kostnader för sjukskrivningar och psykisk ohälsa (Hansen & Nielsen 2005).

Platsen idag

Området betecknas enligt Uppsalas sociotopkarta som en plats med få kvaliteter och får endast en tvåa på den niogradiga skalan över platsens popularitet. Platsen värderas för sin grönska, det frodiga beståndet av lönn samt för dess öppna flexibla yta (Uppsala kommun 2009). Idag är det inte många som uppehåller sig på platsen men den används flitigt av människor som går och cyklar genom den och av folk som rastar hunden och joggar.

Jan Gehl, professor i arkitektur menar i boken *Life between buildings* att aktiviteten på en plats är starkt kopplad till platsens utformning och dess kvaliteter. Han delar in aktiviteterna på en plats i nödvändiga, valbara och sociala. Vissa platser har en blandning av dessa olika aktiviteter men om det i en park främst sker nödvändiga aktiviteter brister den i utformningen (s. 9-12). Om platsen inte tillfredställer olika behov hos människor eller uppfyller vissa krav kommer den enligt Gehl inte att användas (Gehl 2006, s. 31).

Närliggande parker

Stadsdelarna Sala backe och Årsta har med sina ca 18 000 invånare endast två uttalade parker, Källparken och Årstaparken (Uppsala kommun 2010b, s. 6). Dessa parker är trots skillnader i tidsepok och syfte mycket lika i karaktären. Då större delen av parkerna utgörs av stora öppna gräsytor för bollsport och liknande aktiviteter begränsar det målgrupperna i parkerna. Källparken är en kulturminnesklassad park i Sala backe från 1950-talet formgiven av Gunnar Leche. Parken har en stor öppen gräsyta i mitten med tätare vegetation i kanterna. Parken erbjuder en begränsad variation i karaktärer längs promenadstråken. Trots en sliten vattendamm och amfiteater anses den ha höga upplevelsevärden med rinnande vatten och siktlinjer mot Uppsala slott.

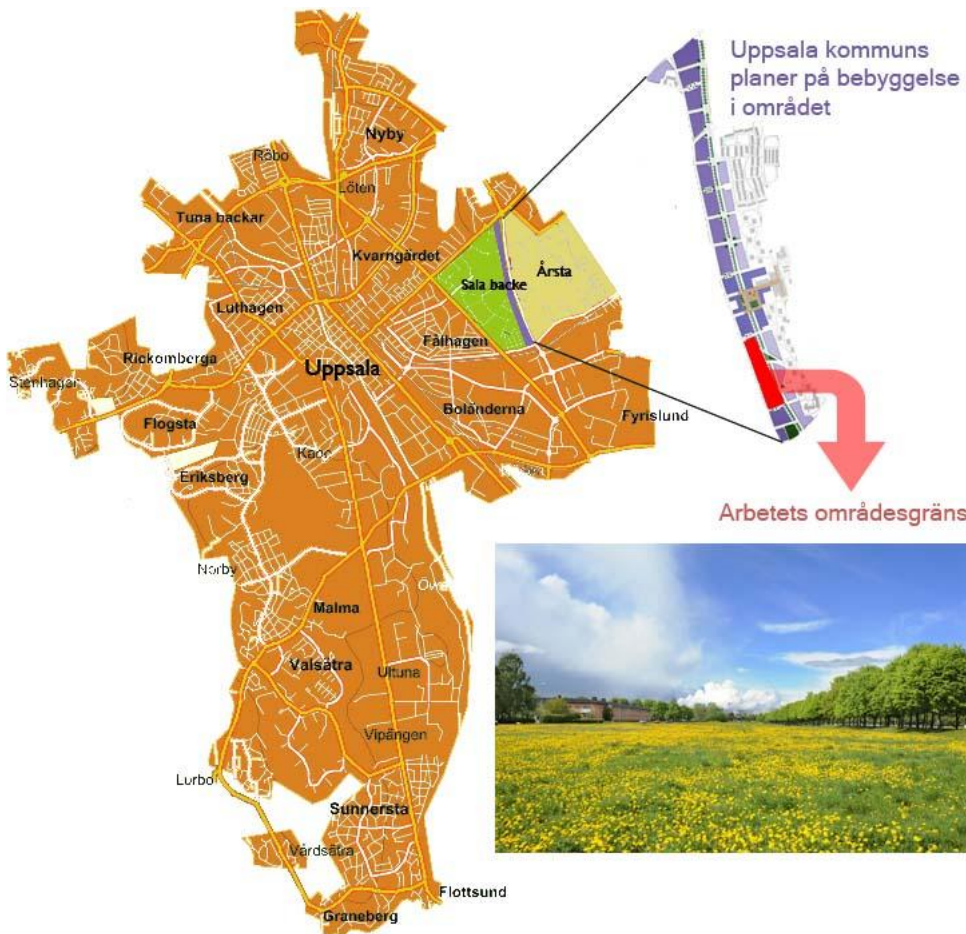
Källparken med sin öppna karaktär.

Årstaparken med sina stora aktivitetsytor.

Kommunen har planer på att rusta upp parken till en kulturpark i samband med exploateringen av det nya bostadsområdet i Östra Sala backe (Uppsala kommun 2010a). Årstaparken är en tidstypisk stadsdelspark från 1970-talet med stora öppna gräsytor för aktivitet. Parken är dock sliten och i behov av renovering. Enligt planprogrammet för Östra Sala backe är kommunens intentioner att göra den till en aktivitetspark (Uppsala kommun 2010a).

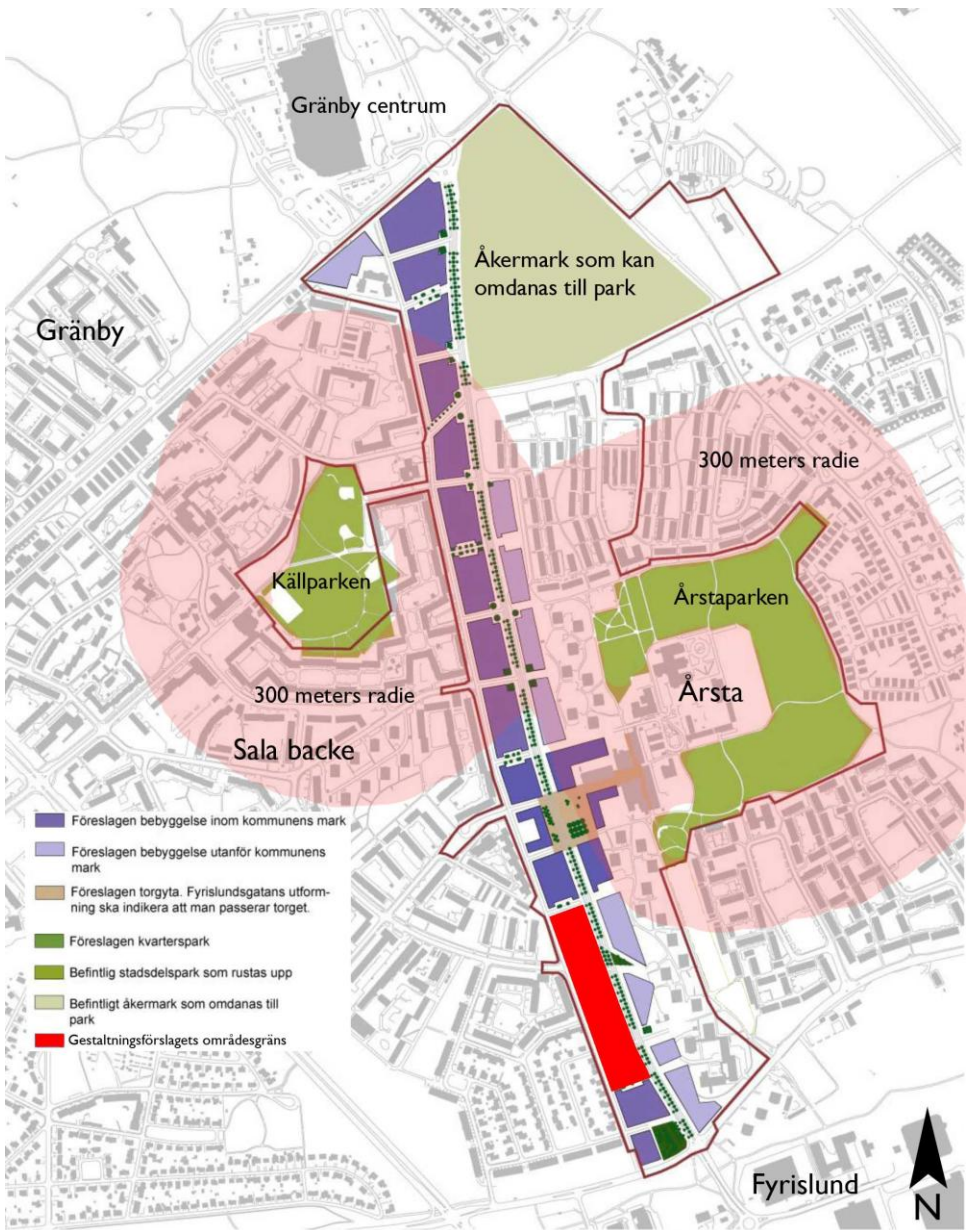
Platsbeskrivning

Bilden visar det geografiska läget av Sala backe och Årsta samt den aktuella platsen illustrerat i rött.

Det aktuella platsen är en del av en gammal kraftledningsgata, belägen i Östra Sala backe och löper parallellt med den tungt trafikerade Fyrislundsgatan. Då kraftledningen var i bruk hölls marken under den fri från vegetation och under dessa år har gräsytan tagits i anspråk av det rörliga friluftslivet. När kraftledningen togs bort 2009 lämnades en ca 60-70 m bred och ca 1,7 km lång remsa av gräs kvar. Remsan ligger i en nord-sydlig riktning med svag lutning åt väst. Den plana gräsytan definieras av den omkringliggande bebyggelsen i Sala backe och av träden vid Fyrislundsgatan. Dessa träd, ett ca 30-40 årigt bestånd av skogslönn, växer på en meterhög vall längs med hela gatan. Platsen genomskärs av ett antal vägar och stigar och rörelseaktiviteten på dessa är relativt stor. Området är tomt och innehållsfattigt och i samband med de stora proportionerna skapas ett enda stort avlångt rum.

Avgränsningar

Ett utdrag ur Uppsala kommuns planprogram för Östra Sala backe visar på den planerade exploateringen i området samt de närliggande parkerna, Årstaparken och Källparken. Det eftersträfvade 300 metersavståndet från dessa är markerade med rosa fält. Huvudkonflikten i detta arbete är andelen mark som tagits i anspråk på bekostnad av bebyggelse, detta arbetes föreslagna områdesgräns illustrerat i rött.

Gestaltningen innefattar en specifik yta, planområdet ca 2,4 hektar, som begränsas av Fyrislundsgatan och Näckrosgratan. Den aktuella platsen ligger i den södra delen av kraftledningsgatan och innefattar ca 340 m av den totalt 1,7 km långa remsan. Detta platsval har gjorts mot bakgrund av kommunens planer på nybyggnation och med närheten till Källparken och Årstaparken i områdets norra delar. Slutprodukten består av en illustrationsplan med snitt där ingen höjdsättning eller några tekniska handlingar ingår i arbetet. Förslaget arbetar inte heller efter en budget och arbetet begränsas också genom ett urval av metoder.

Avgränsningen är också gjort med hänsyn till Uppsala kommuns planer för området. Där planeras ett omfattande bostadsbyggande i området på båda sidor om Fyrislundsgatan.

Begreppsprecisering

Stadsdelspark. Enligt Uppsalas parkprogram ska varje stadsdel ha sin stadsdelspark. Parken ska locka till sig människor och aktiviteter. Där ska finnas plats för olika gruppers behov. Stadsdelsparken ska ha en extra bra lekpark, plats för dagisutflykter, blomsterplanteringar och rofyllda sittplatser för vuxna samt en stor öppen gräsyta för lek, spel, samlingar, picknick med mera. Den ska vara större än en hektar, helst väsentligt större för att kunna ge plats för flera samtidiga aktiviteter (Uppsala kommun, 2002).

Nödvändiga aktiviteter är sådant som man nödvändigtvis måste göra, till exempel att ta sig till och från jobbet eller att vänta på bussen (Gehl 2006, s. 9).

Valbara aktiviteter är sådant som ofta ligger i ens eget intresse att göra, sola, köpa en glass eller bara sitta på en bänk och ta det lugnt (Gehl 2006, s. 9).

Sociala aktiviteter bygger på närvaron av andra människor, till exempel att föra en konversation, spela fotboll eller bara att se eller höra andra människor (Gehl 2006, s. 9).

Uppehållspunkter är platser att stanna vid med möjlighet att stå, sitta eller ligga (Gehl 2006, s. 129).

Kvalitativa grönområden är enligt min mening grönområden som besitter flera värden och som främjar valbara aktiviteter.

Metod

För att få en bredare uppfattning och för att möta de krav som ställs på en stadsdelspark har jag inför detta arbete studerat Uppsalas parkprogram. I dokumentet beskrivs utvecklingsstrategier för Uppsalas parker och gröonstråk varpå mål och riktlinjer sätts upp. Där framlyfts även kvaliteter som ska beakta behoven hos barn, ungdomar och de äldre (Uppsala kommun 2002).

Analysmetoder

För att kunna förstå platsens sammanhang och förutsättningar genomfördes en inventering av platsen. Vilka data som skulle samlas in fastställdes genom att först välja analysmetod. För ett bredare spektrum valdes flera analysmetoder.

Sociala och sensoriska kvaliteter

För att få en inblick i platsens kvaliteter ur ett socialt perspektiv tillämpades en analys inspirerad av Jan Gehl (2006) där rörelsemönster, aktiviteter och kantzoner analyseras. Aktiviteter och rörelsemönster studerades på plats från vilka jag drog slutsatser om platsens utformning, vilka kvaliteter som fanns och vilka som behövde förstärkas.

Den upplevda känslan på plats, som är en viktig dimension i skapandet av offentliga miljöer, konkretiserades genom en lättare landskapskaraktärsanalys där endast sinnesintryck noterades.

Strukturanalys

I den strukturella analysen av platsen använde jag mig av begreppen stråk, noder, områden, barriärer och landmärken som presenterats av Lynch (1960). Lynch menar i boken *The image of the city* att en stads eller plats popularitet är kopplad till dess läsbarhet, det vill säga människors förmåga att förstå och ta in platsen (Lynch 1960, s. 6-13).

Läsbarheten baseras på elementen stråk, noder, områden, barriärer och landmärken genom vilka vi människor skapar en mental bild av platsen och som enligt Lynch påverkar dess attraktivitet (Lynch 1960 s. 41-82).

SWOT – översiktsbild

För att strukturera informationen och för att snabbt få en överblick över platsens förutsättningar gjordes en SWOT-analys. SWOT står för Strengths (styrkor), Weaknesses (svagheter), Opportunities (möjligheter) och Threats (hot). Att arbeta med en SWOT-analys är ett strukturerat sätt att bedöma styrkor, svagheter, möjligheter och hot på en plats. De olika kategorierna spaltas upp i en matris inom respektive område. Styrkor och svagheter avser de interna parametrarna som platsens egenskaper medan möjligheter och hot är externa parametrar, sådant som inte kan påverkas (Hydén 2010).

Insamlingsmetoder

För att få en tydlig bild av platsen, dess kvaliteter och förutsättningar genomfördes inventeringar under ett flertal tillfällen vid olika tidpunkter på dygnet. Den information som behövdes var data över rörelsemönster, vegetation, klimat, buller och omkringliggande bebyggelse. Alla inventeringar gjordes i fält med penna och papper samt fotografering. Information om framtida planer för området insamlades via internet på Uppsala kommuns hemsida (www.uppsala.se).

Rum och vegetation

Vid inventeringen av rum undersöktes förhållandena mellan öppet och slutet, proportionerna mellan hus och vegetation. Siktlinjer och barriärer var andra faktorer som inventerades. Vegetationen inventerades med avseende på artförekomst, uppskattad ålder, placering på platsen, täthet samt växtmaterialets vitalitet. Detta gjordes för att bedöma vad som skulle kunna användas i gestaltningsarbetet.

Klimat och buller

Klimat och buller undersöktes för att strategiskt kunna placera framtida funktioner, aktiviteter och element i parken efter lämpliga förhållanden. Klimatet studerades vid flera tillfällen under olika tidpunkter på dygnet och under olika väderförhållanden. Det som observerades var om det var speciellt blåsigt på platsen och om avsaknaden av växtlighet skapade en mer vindkänslig plats. Solförhållandena undersöktes och det gjordes en bedömning över huskropparnas fallande skugga under dygnet. Bullret inventerades på flera olika ställen där det förväntades vara störande.

Rörelsemönster, struktur och aktivitet

Genom att observera rörelsemönstret ges en förståelse för användningen av platsen. Det visar om platsen innehåller viktiga vägar och stråk som bör bevaras och om det finns element som inte används och därmed är överflödiga. Det visar även om platsen brister på något sätt eller inte möter användarnas behov. Det som observerades var hur och var människor rörde sig på platsen och vilka vägar som användes, vilka användarna var och vid vilken tidpunkt på dygnet. Befintliga vägar och tillkomna stigar i gräset samt deras anknytningspunkter noterades.

Målpunkter och bebyggelse

För att förstå platsens sammanhang och dess samspel med sin omgivning krävdes en utzoomning av området. Detta gjordes i fält men även med flygfoton via Eniro.se (2010). Det som observerades var strukturen av vägar och bebyggelse runt omkring platsen, lokaliseringen av bostadsområden, affärsverksamheter, kontor, företag samt skolor och dagis. Även en del demografiska fakta samlades in.

Gestaltningmetoder

Efter inventeringen och analysen påbörjades gestaltningsarbetet i form av skissande med penna och papper. Detta gjordes på ett CAD-underlag i skala 1:1000 där endast områdesgräns, sparad vegetation och bebyggelse var utsatt. Under skissprocessen tillämpades flera olika metoder samtidigt för att hitta ett gestaltningsförslag som svarade mot platsens problem. En metod som tillämpades var *uppsättning av kriterier*. Metoden går ut på att sätta upp ett antal kriterier att arbeta efter. Dessa kriterier underordnar alla andra designfokus. *Behovsfokus* var en annan metod som användes. Metoden fokuserar på särskilda behov eller hjälpmedel för att frambringa en lösning i stället för att fokusera på problemen på platsen. Metoden sätter platsens förutsättningar i relation till de tänkta användarna. Andra metoder som tillämpades var *stegvis adaption* och *dekonstruktion*. Om grundförutsättningarna är liknande kan man genom metoden stegvis adaption applicera en lyckad design från en plats till den egna situationen. Dekonstruktion är att dela upp problemen i delproblem som sedan löses gestaltningsmässigt och återförs till helheten.

Resultat

Inventering

Rum och vegetation

Den plana avlånga gräsytan definieras av den omkringliggande bebyggelsen vilket skapar en stark rumskänsla och en riktning i rummet. Byggnaderna kompletteras av vegetationen mot Fyrislundsgatan och därmed är platsen sluten till angränsande områden. Inom platsen är hela ytan öppen, ett stort rum vilket ger en god överblick över hela området. Ytan är tom och innehållsfattig med undantag från lönnraden längs med Fyrislundsgatan som är den enda vegetationen på plats förutom den ogräsbemängda gräsytan.

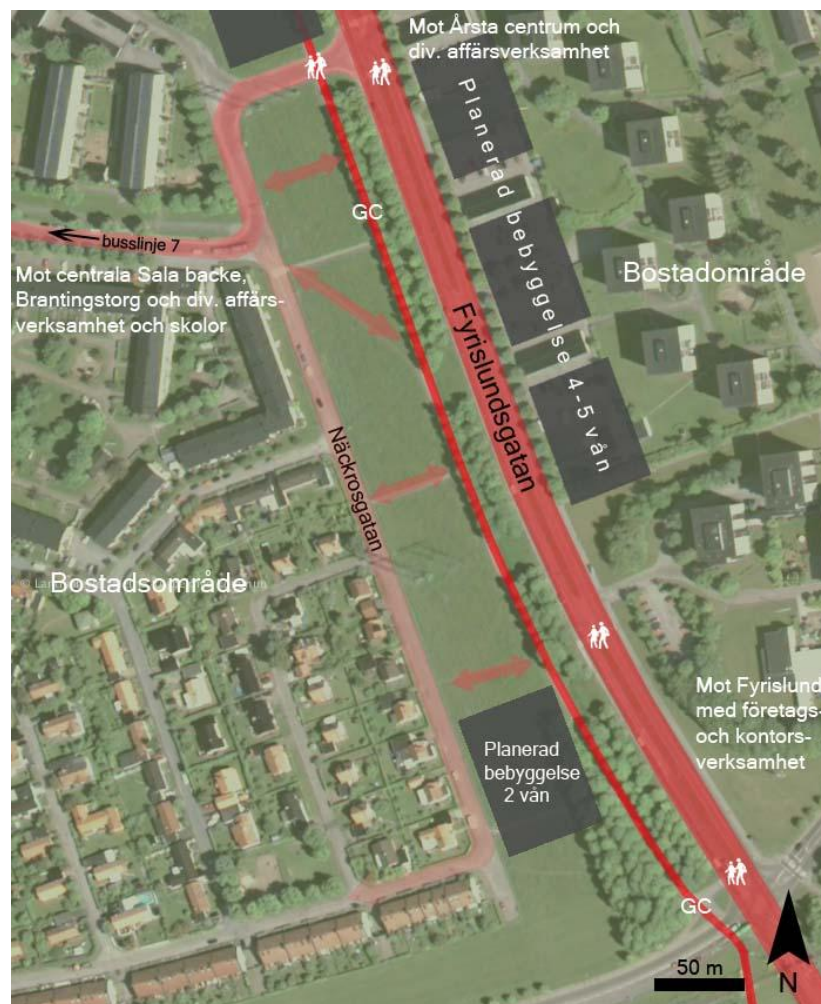
Inventeringskartan visar på strukturen i området samt den planerade bebyggelsen. Vegetationen på plats utgörs endast av lönnraderna längs med Fyrislundsgatan.

Buller

Bullret från Fyrislundsgatan är påtagligt. Längs med den parallellt dragna gång- och cykelbanan är det störande men det filtreras till viss del bort av den befintliga vegetationen. Ju längre bort från Fyrislundsgatan desto lägre är bullernivån, vid Näckrosgratan har bullret reducerats till ett brus bortsett från trafiken där.

Rörelsemönster, struktur och aktivitet

Aktiviteten på platsen är relativt stor och varierad. Människor promenerar, joggar, rastar hunden, cyklar och går till och från målpunkter i området. Det huvudsakliga rörelsemönstret är koncentrerat till gång- och cykelstråket som går parallellt med Fyrislundsgatan. De resterande vägarna och trottoarerna används men är underordnade detta stråk. Platsens vägnät har dålig kontakt med omgivande stadsstruktur och är bitvis undermåligt, det framgår av det stora antal stigar som trampats upp i gräsytan av brukare på platsen. Dessa löper i stora diagonaler där kopplingen mellan det befintliga vägnätet och målpunkten saknas. Det finns inga uppehållspunkter eller samlingsplatser och därmed ingen anledning för människor att stanna på platsen. Inom området har platsen inga synliga eller fysiska barriärer med undantag av en inkörsgata till Sala backe från Fyrislundsgatan.

Inventeringskartan visar vägnätet, stigar och övergångsställen samt deras användningsfrekvens. Ju rödare färg, desto intensivare aktivitet.

Klimat

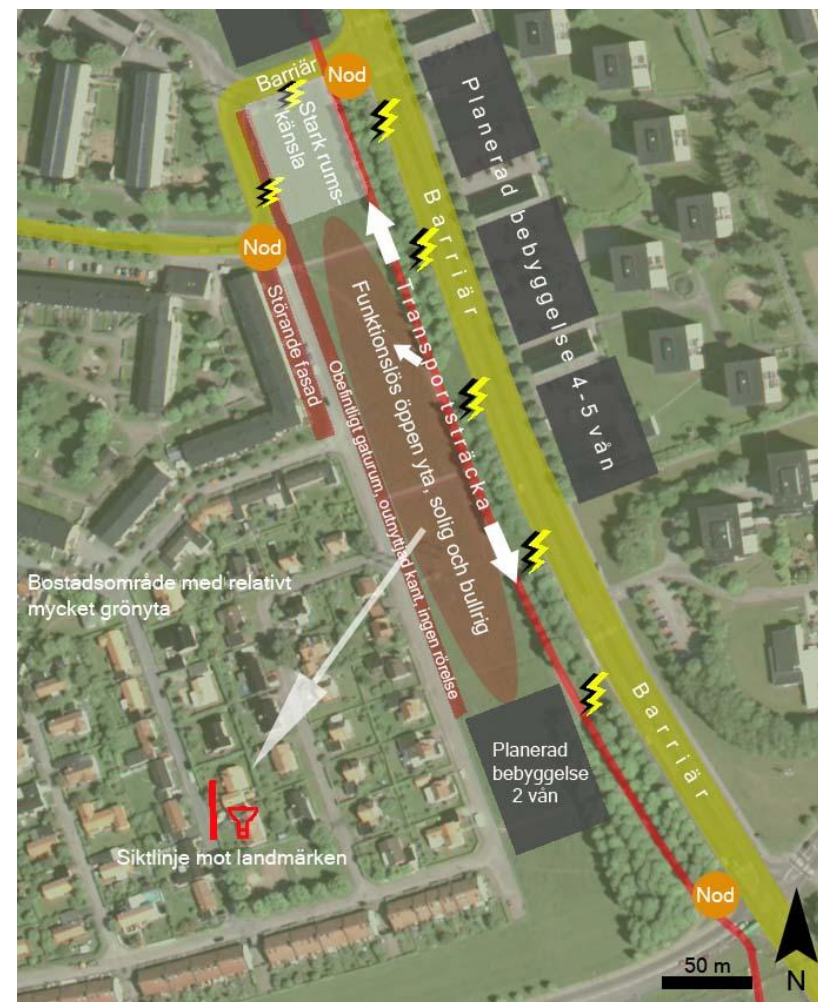
Genom sin geografiska position i ett nord-sydligt läge tillsammans med platsens öppna karaktär exponeras den för sol under stor del av dygnet. Platsen är också relativt känslig för vind då den avlånga öppna formen i kombination med huskropparna skapar en tunneffekt som leder in vinden på platsen.

Målpunkter och bebyggelse

Runt omkring platsen finns ett stort antal målpunkter förutom de två stora bostadsområdena Sala backe och Årsta. Norr om platsen ligger det stora handelscentret Gränby centrum, och österut ligger Årsta centrum med livsmedelsbutiker och diverse torghandel. Där finns även skolor och dagisverksamhet, Årstaskolan, Johannesbäcksskolan och Uvengymnasiet. I söder gränsar stadsdelen Fyrislund som domineras av företags- och kontorsverksamhet. Bebyggelsen närmast platsen består av friliggande enplansvillor och ett par fyravåningshus i den norra delen.

Analys

Resultatet sammanställs i en analyskarta och sammanfattas i en SWOT-analys.

Analyskartan visar platsens noder, stråk, barriärer och funktioner samt siktlinjen mot det karaktäristiska vattentornet och den höga skorstenen vid värmeverket

SWOT

Styrkor

Platsens styrka är främst dess läge i stadslandskapet. Belägen mellan två stadsdelar är det nära till det mesta av handel och service. Det medför att många människor redan rör sig i området bl.a. i det befintliga gång- och cykelstråket, vilket ökar platsens offentlighet. Beståndet av skogslönn som löper längs med Fyrislundsgatan är en annan styrka. Träden är väletablerade och deras storlek avskärmar både buller och insyn från Fyrislundsgatan och utgör därmed en viktig funktion för platsen. Den avlånga formen skapar siktlinjer som kan ge besökaren möjlighet till att uppleva stora delar av parken från olika punkter samt för att öka orienteringen. Den långsmala formen gör det även möjligt att skapa sekvenser med olika karaktärer och funktion i parken vilket kan öka upplevelsevärdena och göra den mer intressant.

Möjligheter

Området omkring platsen kommer successivt att byggas till ett tätt stadslandskap med bebyggelse och vägar och trycket på kvalitativa grönytor kommer att öka i

området. Platsen har möjlighet till att bli en stadsdelspark och därmed tillfredställa behovet av samlingspunkter, lekplatser, aktivitetsytor och grönska.

Svagheter

Den främsta svagheten är närheten till Fyrislundsgatan, en tungt trafikerad väg med hög bullernivå. Utformningen av parken måste främst ske med anpassning till bullerdämpande åtgärder. En matargata till Sala backe, Näckrosgatan, medför även trafik på motsatt sida av Fyrislundsgatan och även här måste bullerdämpande åtgärder vidtas.

Platsen saknar förutom beståndet av skogslönn annan etablerad vegetation. Det försvårar och förlänger etablering av avskärmande vegetation men försenar även olika önskvärda karaktärer för en stadsdelspark, som lummighet och slutenhet. Parken saknar belysning vid gång- och cykelstråket vilket gör den mindre attraktiv att passera genom och att vistas i under dygnets mörka timmar. De tomma gräsyrtorna fyller ingen funktion. Gräset består av grövre sorter och är ojämnt och lämpar sig varken för bollspel eller för avkoppling.

Hot

Det största hotet mot en plats är vad beslutsfattarna har för framtida planer för platsen. I Uppsala kommuns planprogram för Östra Sala backe är platsens framtid redan beskriven. Då jag medvetet valt att till viss del frånga dessa planer uppstår en intressekonflikt mellan mina och kommunens planer. I kommunens planprogram har man tänkt anlägga en kvarterspark på den aktuella platsen medan jag vill anlägga en stadsdelspark. Det största hotet är hur ovillig man från kommunens sida är att ändra sina planer på kvarterspark till stadsdelspark. En ändring som skulle innebära mindre yta för bostäder och mer för parkmark vilket inte är särskilt trovärdigt med tanke på det stora behovet av nya bostäder i Uppsala.

Program

I programmet fastslås de egna utgångspunkterna för gestaltungsarbetet.

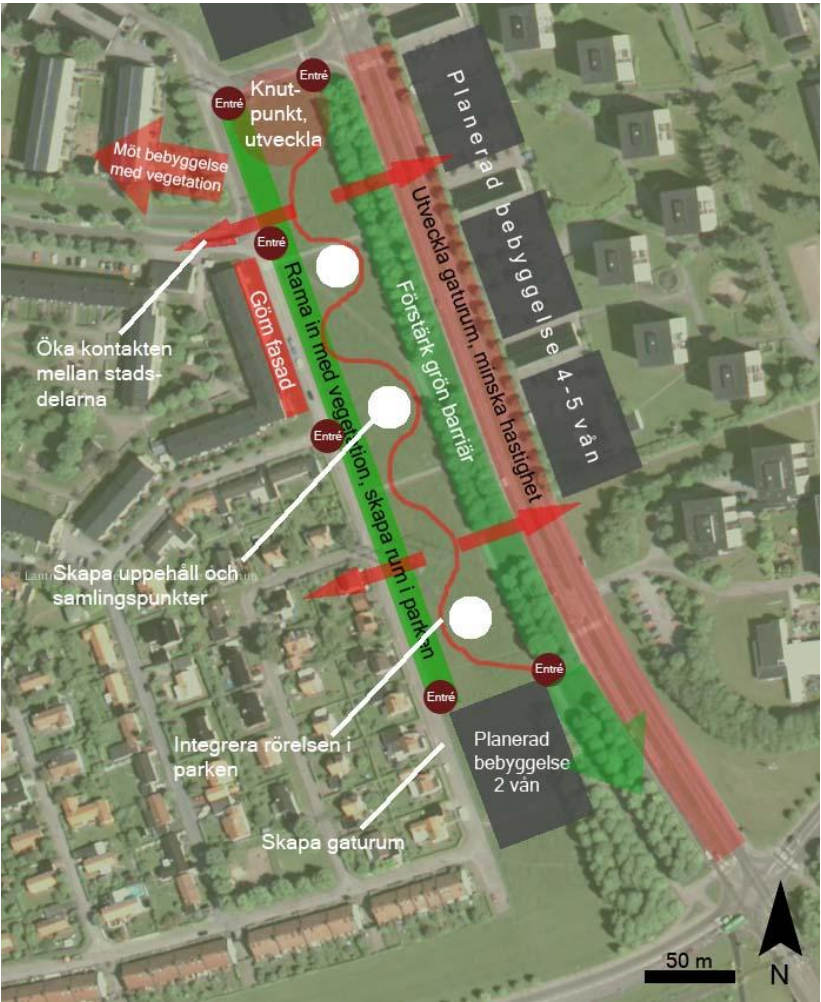
En stadsdelspark är ett offentligt rum i staden. Det betyder att alla ska ha tillträde oavsett ålder, kön och etnicitet. Ett antal strategiskt utplacerade entréer och ett integrerat vägnät ska öka tillgängligheten och underlätta rörelsen i parken för de med funktionshinder. Parken ska vara estetiskt tilltalande samtidigt som de sociala och ekologiska värdena tas tillvara.

Gång- och cykelvägen längs med Fyrislundsgatan som är det huvudsakliga transportstråket på platsen bör bevaras men integreras med parken.

Parken ska erbjuda en variation av utbud och aktiviteter där den ska tillgodose barns, ungdomars och de äldres behov.

Parken ska erbjuda samlingsplatser och uppehållspunkter för människor för att främja sociala möten. Den ska innehålla en plats av torgliknande karaktär, en flexibel yta för diverse aktiviteter, lummiga rum med sittplatser och en lekplats. Bristen på vatten i området ska tillgodoses med både fontäner och vattendamm. Dessa ska främja kontakten mellan människa och vatten, och även fungera som ett viktigt tillhåll för både insekter, fåglar och djur.

Stadsparker fungerar ofta som gröna lungor i stadslandskapen och skall därför tillfredställa invånarnas behov av grönska och blomsterprakt. De utgör också stommen för den biologiska mångfalden i staden då de fungerar som en grön korridor och ett tillhåll för djurlivet.

Programskiss som visar åtgärder för att utveckla platsen till en stadsdelspark. En viktig del är att integrera rörelsemönstret med parken, illustrerat med röd slingrande linje.

Träden längs med Fyrislundsgatan ska bevaras i största möjliga utsträckning eftersom de bidrar med grönska samtidigt som de är ett viktigt skydd mot buller och insyn från trafiken. För att kunna skapa en tilltalande och variationsrik park ska vegetationen förstärkas med ett markskikt, buskskikt och ett trädskikt. Blomsterprakten ska ges en särskild del av parken där stora föränderliga perennplanteringar följer växtsäsongens dynamik.

Det är av största vikt att den som vistas i parken oavsett ålder och kön känner sig lugn och trygg i den. Hänsyn bör tas till de som vistas i parken och deras säkerhet gentemot andra trafikanter då både bilvägar och cykelstråk korsar parken. Parken ska erbjuda aktivitet under hela året och främja vistelse även vintertid.

Koncept

Tankarna kring konceptet handlar om att överbrygga barriären mellan Årsta och Sala backe och förena stadsdelarna i en park. Det har resulterat i ett gestaltungsförslag som handlar om upplevelsevärden och hur parken ska erbjuda besökaren en variation av upplevelser när denne rör sig i parken i form av sekvenser med olika karaktär och innehåll – precis som i ett stadsrum. Konceptet ska också knyta an till Uppsala kommuns planprogram för Östra Sala backe och det formspråk som kommunen eftersöker i det nya bostadsområdet, innerstadskaraktär, det vill säga variation i skala, form och färg.

Förebilder

Under gestaltungsarbetet har flera olika förebilder legat till grund för både formspråk och funktioner. Strukturen och placeringen av olika funktioner i gestaltungsförslaget har till viss del inspirerats av *Central Park* i New York. Central Park har med sina vägar, skogsdungar och aktivitetsytor varvade med vattendrag och samlingspunkter en bred och spännande variation av utbud. Med många olika kvaliteter tilltalar parken olika målgrupper vilket är önskvärt för att skapa liv och rörelse i en stadsdelspark.

Inspiration har även hämtats ifrån *Svandammen* i Uppsala, som med sin rumsbildande vegetation kring en vattenspegel skapar en trevlig plats för ro och avkoppling, kvaliteter som är eftertraktade i en stadsdelspark.

Gotlandsparken i centrala Uppsala är en populär plats som legat till grund för detta arbete.

Gestaltungsförslaget innehåller även kvaliteter hämtade från *Gotlandsparken* i Uppsala, som också ligger på en utsatt plats mitt i staden. Här har mötet mellan park och bebyggelse, gångstråk och vatten lösts på ett mycket bra sätt vilket bevisas genom dess popularitet. Parken skapar och inkapslar en trevlig atmosfär som främjar umgänge och avkoppling trots trafikbuller runt omkring.

Förslag

Gestaltungsförslaget är döpt till Sekvens. Idén är att man som förbipasserande eller besökare av parken ska erbjudas en variation av upplevelser genom olika sekvenser. Ett varierat utbud av funktioner och karaktärer ska tilltala en bredare målgrupp och genom det skapa en livfull plats som främjar möten och umgänge mellan människor.

Gestaltungsförslaget skall ses som ett komplement till Årsta- och Källparken men är unikt för området och tillför Årsta och Sala backe en bredare variation av grönområden. Förslagets formspråk, likt ett stadslandskap, är kontrasten mellan den organiska vegetationens mjuka former och bebyggelsens strikta struktur. Till skillnad från de närliggande parkernas stora öppna ytor är förslaget mer småskaligt med halvöppna rum omslutna av vegetation. Detta har gjorts för att minimera påverkan från stadslandskapet på besökaren i parken och för att öka platsens kvalitet som en rofylld och lugn plats.

Parken har två stora fontäner från vilka bruset är utformat så att det liknar bruset från trafiken. Detta med intentionen om att trafikbullret ska försvinna i fontänens brus och ge besökaren sinnesintrycket av en rofylld park.

Entréer

Parken har åtta entréer, två mot Fyrislundsgatan, två mot Näckrosgatan och två vardera i nord och sydlig riktning. Entréerna ligger vid viktiga knutpunkter som underlättar rörelsen genom platsen samt för att minska barriärverkan mellan de olika stadsdelarna.

Entréerna är olika utformade men har samma grundtanke, att ge en känsla av att man kliver in i något. Effekten kommer av den stora kontrasten mellan

huskropparna i stadslandskapet och den grönskande vegetationen som definierar parken och tydliggör dess rumslighet. Vid entréerna har parken en transparent karaktär med relativt glesa och uppstammade träd för att ge besökaren möjlighet att se vad som finns innanför, en trygghetsaspekt för besökaren.

Vägar

Vägstrukturen i parken består av en genomfartsled i nord- sydlig riktning för gång- och cykeltrafikanter samt ett mindre vägnät i parken huvudsakligen för fotgängare. Genomfartsleden är 3,5 meter bred och materialet är platsgjuten betong, detta för att underlätta transport genom parken. Från genomfartsleden ges en god översikt av parken och dess olika karaktärer.

Vägnätet i parken är egentligen de uppkomna mellanrummen mellan olika ytor i parken. Vägnätets form är underordnad gräsytnas, perennplanteringarnas och vattendammens form. Därav varierar det i storlek och bredd men med minsta mått två meter. På så sätt skapas intressanta rum, riktningen minskar och gångbanan blir mer än bara en transportsträcka. På en av vägarna i parkens södra del bryts det kantiga formspråket av med en lång s-form för att framhäva de strikta trädraderna av parklind. Materialet i vägnätet är platsgjuten betong och stenmjöl, två material som underlättar framkomligheten för rörelsehindrade och personer som har svårt att gå.

Vatten

I parkens mitt ligger en stor vattendamm (60-80 m lång och 20-30 m bred). I dammens mitt finns en fontän som skjuter en ca 5 m hög vattenpelare upp i luften och ger liv och rörelse i vattnet och som nattetid är upplyst. Fontänens brus filtrerar bort en del av trafikbullret i området. Runt dammen löper en 2 m bred slänt ner mot vattenytan vilket möjliggör kontakt med vattnet. I dammens norra del, vid en knäkepilsdunge är slänten bytt mot en liten kaj med en fallhöjd på dryga halvmeter. Längs med kajen går ett staket i svartmålat gjutjärn knappa metern högt. Kajen underlättar kontakten med vattnet för rörelsehindrade men kan nyttjas av alla, särskilt under höst och vintern då gräset är blött och lerigt. Vattendjupet i dammen är endast en meter vilket gör att den vintertid lätt fryser till is och kan användas som isbana för diverse aktiviteter.

I parkens norra del finns en stor cirkelformad fontän med flera vattenstrålar uppskjutandes några meter upp i luften och med sittplatser på kanten.

Områden

Parken präglas av en kaotisk struktur med områden av olika karaktär, funktion och innehåll. Till dessa hör specifika kvaliteter som tillfredställer olika behov och tilltalar olika användare.

I parkens norra del finns en torgliknande plats med fontän och träd i hårdgjorda ytor med sittplatser under för att återge känsla av ett stadstorg. Torget är en samlingspunkt som kan inhysa handel i mindre skala och verksamhetsbunden aktivitet. Torget ska ta upp flervåningshusens volym och vara en länk mellan det urbana och parken. Intill torget byts det hårdgjorda mot blomstrande perennrabatter i upphöjda planteringsbäddar. Rumligheten blir lite intimare och mer sluten för att sedan öppnas upp mot nästa samlingspunkt.

Knäkepilsdungen kan ses som parkens mitt där flera av parkens vägar möts. Härifrån har man flera siktlinjer ut över parken och flera möjligheter till att sitta. En av utsikterna är över vattendammen som med sin distinkta form och kraftiga fontän ger besökaren en kontakt till vattnet. Med flera sittplatser runt dammen och närheten till vattnet är den ett populärt inslag i parken.

Det finns flera flexibla ytor för olika aktiviteter i parken. En av dessa ligger i anslutning till torget i den norra delen av parken och de andra i parkens södra del. Storleken på ytorna varierar, den största kan inhysa lek och spel medan de mindre lämpar sig mer för avkoppling och picknick. Dessa ytor är avskärmade från insyn från bebyggelse men även till viss del från omgivande delar inom parken. Lekplatsen är indelad i tre delar. En del har sandlåda, klätterställning, gungor och lekborg för de minsta barnen och en annan har en flexibel spelplan för fotboll, basket, tennis, badminton och bandy. Den tredje delen har bouleanor för de lite äldre.

Vegetation

Parken är först och främst en grönskande oas i stadslandskapet. Vegetationen i parken består av ett markskikt, buskskikt och ett trädskikt. Trädskiktet utgör stommen i parkens växtmaterial och består av lönn, knäckepil, parklind, turkassel, ek, bok, hästkastanj, katsura, oxel och ullungrönn. Buskskiktet förstärker parkens grönska och bidrar med en blomstrande effekt. Det fungerar även som avskärmare från buller och insyn. Buskskiktet utgörs främst av rhododendron, olika korneller, mahonia, rosor, smällspirea, magnolia, spärrtry och benved. Markskiktet är parkens accent och förändras i både form och färg under växtsäsongen. I rabatterna välkomnas våren med tidiga lökväxter för att sedan ge plats åt sommarens blomsterprakt med exempelvis rosenflockel, dagliljor, nävor, för att på hösten avsluta med bland annat blå bolltistel, praktrudbeckia och klippstånds.

Diskussion

Syftet med detta arbete är att undersöka en alternativ exploatering av Östra Sala backe men som bibehåller de önskvärda kvaliteter som platsen besitter idag. I diskussionen reflekterar jag över mitt förslag.

Metodreflektion

De metoder som har används under inventeringen och analysen har i de flesta fall varit tillämpningar av redan kända metoder. Från dessa har jag plockat ut det som jag har ansett vara av värde och relevans för min uppgift. Metoderna blir således obeprovade vilket medför en risk för missvisande eller utelämnande av information. Jag har inte heller undersökt hur mitt val av metoder har påverkat resultatet eller hur det skulle kunna skilja sig om jag använde andra metoder.

I arbetet har jag valt att presentera mycket av resultatet i form av kartor och illustrationer istället för i långa stycken av text. Enligt min mening blir det tydligare så men risken finns att information som är självklar för mig inte tydliggörs i kartan samt att det kräver en viss vana av läsaren att kunna tolka dessa. Detta kan medföra att kopplingen mellan inventering, analys och färdig gestaltning inte blir tydlig nog för att förstå resonemanget i arbetsprocessen.

Gestaltningförslaget saknar förankring i form av allmänhetens åsikter då inget skede i gestaltningsprocessen involverade en metod med medborgarmedverkan. Även om inventering och analys delvis är subjektiva bedömningar borde brukarnas intressen ha undersökts för att förankra gestaltningförslaget. Med undantag för kriterierna som jag satt upp för parken, använde jag inte någon

enskild metod under gestaltningsprocessen. Tankar och idéer kom från en enda stor undersökande process med penna och papper. Därför är det svårt att utvärdera de enskilda metodernas betydelse för resultatet.

Resultatreflektion

Jag anser att resultatet visar att det finns möjlighet att anlägga en stadsdelspark inom det aktuella området. Parken är motiverad av den ökande efterfrågan på grönområden i och med den kommande exploateringen av området. Gestaltningförslaget Sekvens är ingen världsunik park men har ändå kvaliteter som gör den till en attraktion i sig.

Med belysta fontäner och avancerade perennplanteringar i parken är förslaget kostsamt i både utformning och skötsel. De flesta påkostade anläggningar brukar vanligtvis ligga centralt för att visa på stadens vitalitet. Man bör ändå kunna argumentera för den föreslagna parken då den höjer attraktionsvärdet för både Sala backe och Årsta.

Enligt min mening svarar gestaltningförslaget bra mot både programmet och syftet. Resultatet visar en stadsdelspark som med dess varierande utbud av aktiviteter och karaktärer tar hänsyn till en bred målgrupp. Det kan diskuteras huruvida parkens utformning är för styrd och funktionsindelad. Med små ytor och mycket vegetation minskas parkens flexibilitet och den tillåter ganska lite utanför arkitektens tanke och intention. Det kan även diskuteras om parken har en vuxen ton över sig då stora delar av parken tilltalar en äldre målgrupp. Min kunskap om barnens plats i parken är begränsad, den enda aktiva handlingen för att beakta deras intressen var att tillföra en lekpark och en liten flexibel spelplan. Med barnen i åtanke har jag dock resonerat att träd och buskage är minst lika populära lekställen för dem.

Parken bidrar till en ökad variation av grönområden i Sala backe och Årsta då den skiljer dig i karaktär och utformning från de närliggande parkerna Källparken och Årstaparken. Genom ett medvetet val saknar gestaltningförslaget de stora öppna ytorna som finns i de parkerna. Variation inom en park är viktigt men jag anser även att ett varierat utbud av parker är minst lika viktigt. Därför fokuserade jag på en mer fixerad utformning med rum, vatten och planteringar som inte är vanligt förekommande i närliggande grönområden. Väl medveten om att lika exkluderande som Årstaparken och Källparken är mot målgrupper som inte tilltalar av de stora ytorna, är mitt förslag mot dem som anser att detta är en viktig kvalitet.

Jag anser dock att det viktiga är att det finns tillgång till ett varierat utbud av parker och grönområden som har olika karaktärer och kvaliteter.

Byggstarten för Östra Sala backe är planerad till 2013. Då all data samlades in långt innan det första spadtaget har gjorts, kan det diskuteras huruvida gestaltningförslaget skulle klara de nya förutsättningarna i samband med exploateringen. Framtida bullernivåer, rörelsemönster och exakt utformning av bebyggelsen får ses som eventuella felkällor i arbetet.

Jag vill slutligen belysa arbetets aktualitet samt väcka diskussionen om *attraktiva* grönområdets betydelse i stadslandskapet, både socialt, ekologiskt och ekonomiskt. Det sägs att mer grönområden i staden leder till en så kallad förglesning med ökade transportkostnader och utsläpp som följd. Detta är nödvändigtvis inte det enda alternativet. Enligt min mening kan man med en effektivisering av grönområden i städerna, där grönytorna håller en högre kvalitet, få ut mera av mindre ytor. Med minskade så kallade dödytor och en ökning av kvalitativa grönytor skulle man spara plats och därmed möjliggöra för en fortsatt förtätning samt bidra till en mer levande och mer hälsosammare stad.

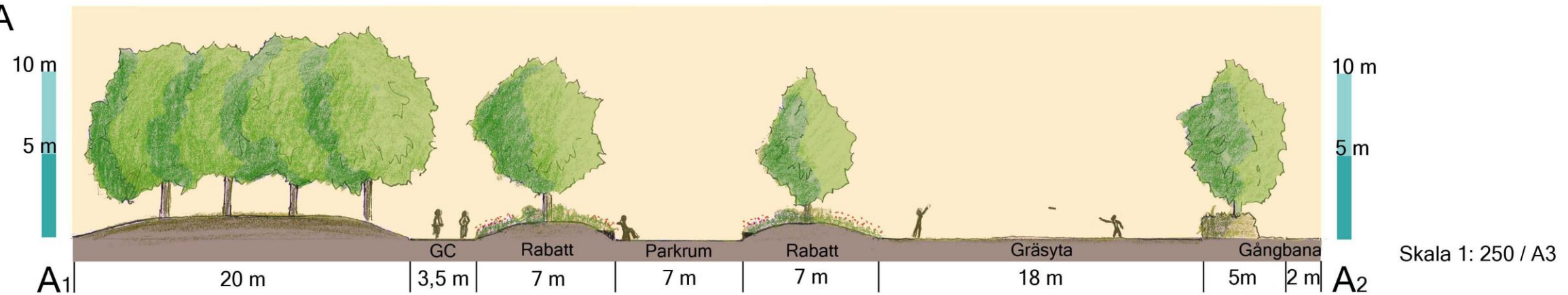
Illustrationsplan

N Skala 1 : 1 000 / A3

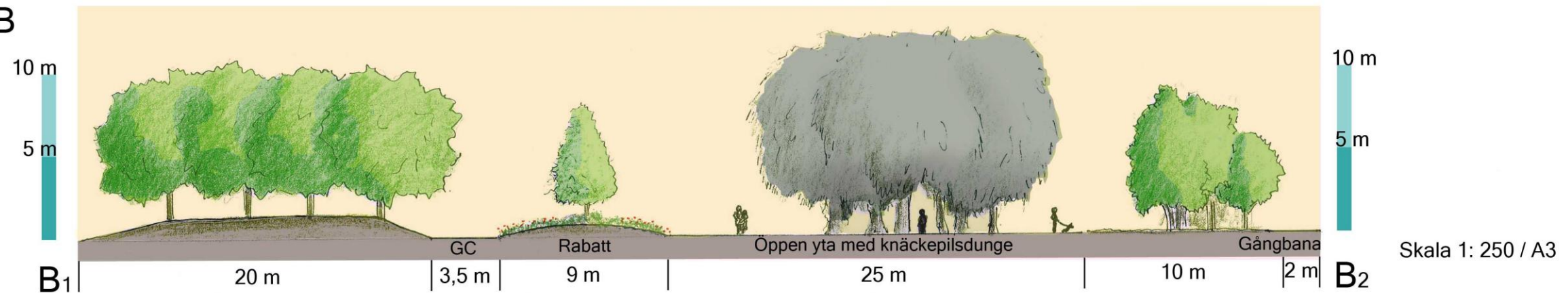
10 m 30 m 50

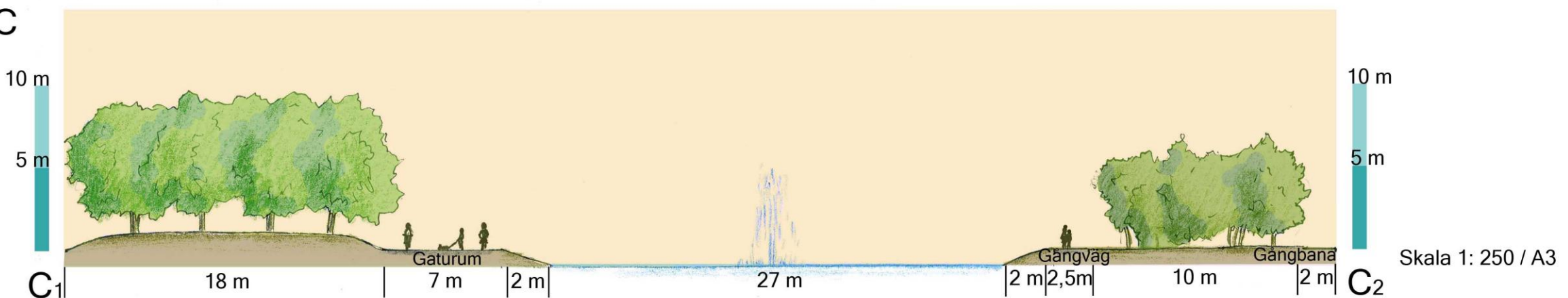
Sektion A

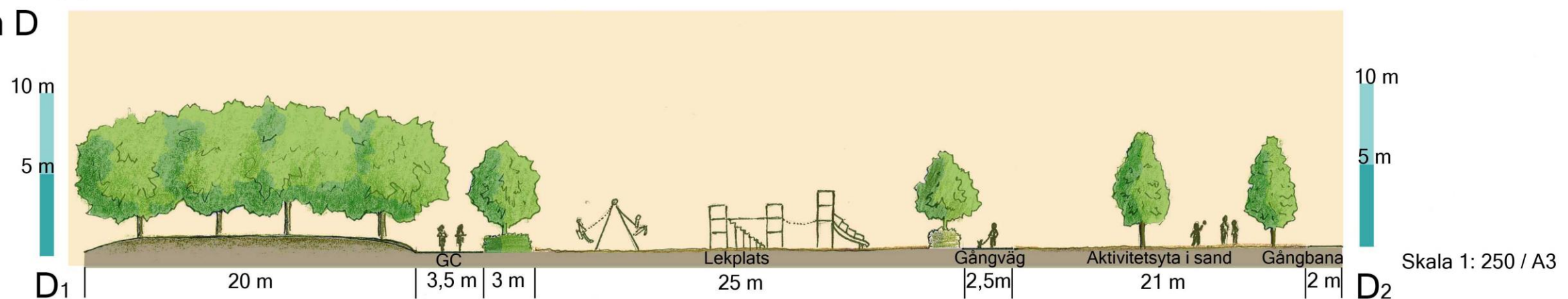
Sektion B

Sektion C

Sektion D

Referenser

Tryckta källor

Gehl J. (2006). *Life between buildings*, sixth edition. Arkitektens forlag, The Danish Architectural Press, Skive.

Lynch K. (1960). *The image of the city*. The MIT press Cambridge Massachusettes.

Uppsala kommun (2002). *Parkprogram för Uppsala – Allmän del*.

Elektroniska källor

Hansen K. B. & Nielsen T. S. (2005). *Natur og gronne omraden forebygger stress*, (elektronisk)
Tillgänglig: http://www.friskinaturen.org/media/natur_og_gr_na_omr_den_f_rebygger_stress_skov_og_landskab.pdf (2011-04-08)

Hydén J. *Företagsutveckling SWOT-analys*, (elektronisk)
Tillgänglig: http://www.kamp.se/pdf/SWOT_analys_030203.pdf (2011-04-14)

Lindqvist O. (2008). *Grönska en bristvara i Uppsala - UNT*, (elektronisk)
Tillgänglig: <http://www.unt.se/inc/print/gronska-en-bristvara-i-uppsala-302144-Default.aspx> (2011-04-05)

Uppsala kommun (2010a). *Planprogram för Östra Sala backe*, (elektronisk)
Tillgänglig: http://www.uppsala.se/Upload/Dokumentarkiv/Externt/Dokument/Bostad_o_byg_gande/Stadsplanering/Ostra%20Sala%20backe/Planprogram%20Ostra%20Sala%20backe.pdf (2011-04-06)

Uppsala kommun (2010b). *Östra Sala backe planprogram – bilaga förutsättningar och konsekvenser*, (elektronisk) Tillgänglig: http://www.uppsala.se/Upload/Dokumentarkiv/Externt/Dokument/Bostad_o_byg_gande/Stadsplanering/Ostra%20Sala%20backe/planprogram_forutsattningar_konsekvenser.pdf (2011-04-06)

Uppsala kommun (2010c). *Uppsala översiktsplan en sammanfattning*, (elektronisk) Tillgänglig: http://www.uppsala.se/Upload/Dokumentarkiv/Externt/Dokument/Bostad_o_byg_gande/Oversiktsplan/Oversiktsplan_2010/op_sammanfattning_2010_webb.pdf (2011-05-11)

Uppsala kommun (2009). *Uppsalabornas sociotopkarta*, (elektronisk)
Tillgänglig: http://www.uppsala.se/Upload/Dokumentarkiv/Externt/Dokument/Bostad_o_byg_gande/Oversiktsplan/Underlagsrapporter/Uppsalabornas_sociotopkarta.pdf (2011-04-08)

Bilder

Alla fotografier och illustrationer av författaren om inte annat anges.

Inventerings-, analys och programskisskartorna är baserade på underlag från Eniro.se (2011). <http://kartor.eniro.se> (2011-06-04)